

Јелена М. Стевановић
Институт за педагошка истраживања
Београд

УДК: 811.163.41'38(049.32) ; 070.41
(049.32) ; 82.0(049.32)
ИД БРОЈ: 184499212

Приказ
Примљен: 2. 3. 2011.
Прихваћен: 15. 4. 2011.

ЈЕДИНСТВЕНИ ПРИСТУП НОВИНАРСКОЈ СТИЛИСТИЦИ

(Јелена Јовановић, *Линџисџика и сџиллисџика новинској умећа: језичке и сџилске особине новинарсџива*, Јасен, Београд 2010, 402 стр.)

Уколико је тачно да нам је језик запуштен – а јесте – да је општедруштвена брига о језику веома слаба, и да је најакутнија ситуација у медијима, који данас представљају, уз школу, главно место где се српски језик учи, онда није могао постојати бољи тренутак да се јавности преда дело које на обухватан начин сагледава лингвистичке и стилске одлике медија, односно указује на слабости и елементе новинарског језика.

Књига Јелене Јовановић, *Линџисџика и сџиллисџика новинској умећа: језичке и сџилске особине новинарсџива* – коју представљамо читаоцима – на сасвим нов начин посматра новинарску стилистику упућујући читаоца у природу новинарства, одређујући његово место у духовној делатности човечанства и истичући улогу комуникативне активности у друштву. Подстичући дијалог о квалитету новинарства, посматрано са лингвистичког аспекта, књига открива да су „новинарство и новинарско занимање у савременом друштву (...) постали најважнија област интелектуалног општења међу људима“.

Ауторка, која студентима србистике на Филолошком факултету у Београду предаје предмет Новинарска стилистика, књигу намењује студентима филолошких факултета, наставницима основних и средњих школа и новинарима. Према нашем мишљењу, дело *Линџисџика и сџиллисџика новинској умећа* умногоме превазилази оквире приручника, јер тема која је у фокусу књиге и сам приступ тематици имају вишеструки општи значај. Ауторка је тему обрадила систематично и детаљно, што се може уочити и из кратког прегледа садржаја. Композиционо посматрано, књига има предговор и девет, тематски међусобно повезаних, поглавља: *Новинарсџиво као инџелекџуална и комуникаџивна делатностџ*, *Развој новинарсџива*, *Новинска информација и средсџива масовној комуницирања*, *О месџу новинске сџиллисџике у сисџему наука*, *Језичке и сџилске карактерисџике новинских џексџива*, *Процес новинарској џисања*, *О неким симболичким, језичким и нејезичким елементџима у*

новинским *тхекст*овима, *Уст*аљени (клиширани) изрази у новинским *тхекст*овима, *Функционално-с*ишлска *й*оливален*т*нос*т* новинских *тхекст*ова. Цитати из текста поткрепљени су опсежном литературом на крају књиге.

У уводном поглављу, под насловом *Новинарство као интелектуална и комуникативна делатност*, најпре су разјашњени битни појмови двеју научних дисциплина, комуникологије и информатике: *информација, комуникација, јавно мњење*; истакнут је њихов значај у савременом друштву и њихова повезаност са новинарским занимањем. Потом је дат преглед различитих дефиниција термина *новинарство, публицистика* и *журналистика*, уз истицање ауторкиних ставова о значењу сваког термина, те читамо: „...најбоље би било журналистиком назвати делатност у вези са часописном литературом..., а публицистиком назвати новинарство и журналистику заједно“. Објашњен је предмет проучавања новинарске стилистике, њено место у систему функционалних стилова и укратко су изнети ставови социолингвистике о масовном комуницирању. Крај овог поглавља посвећен је „новинарској професији“ из угла ауторкиног критичког осврта на књигу „Новинарство“, која „повезује новинарска искуства и преплиће их са сазнањима публицистике и науке о комуникацијама“.

Као што и сам назив другог поглавља *Развој новинарства* указује, дат је историјски преглед публицистике, са посебним освртом на историју штампе, радија и телевизије на нашим просторима. Приказ данашњег стања новинарства у Србији, осим статистичким подацима, представљен је уз помоћ више општих теза и кроз закључак да „медији преузимају улогу организоване производње и ширења фаме и предрасуда, стварајући повољну климу за манипулацију и пропагандну контаминацију културног простора најразноврснијим неистинама и политичким подвалама“.

О средствима масовног комуницирања, о етици и естетици комуникације, Јелена Јовановић говори у поглављу насловљеном *Новинска информација и средства масовној комуницирања*. У вези са разликом између информације и поруке ауторка сматра да је порука шири појам од информације, да обухвата све што се телекомуникационим системима преноси и да порука може садржати само једну, а и више информација. Ови појмови актуелизовани су кроз контекст масовног комуницирања, односно новинарства, те се у књизи казује о изворима порука и садржини информација „које, заправо чине новинску информацију“, о аудиторијуму, тј. корисницима информација, о спектру дејства средстава масовног комуницирања, о сензационализму и шунду који се „попут заразне болести шире невероватном брзином, пре свега у вечерњој и забавној штампи“ и о инструментима за стварање „усмеравајућих информација“.

У овом поглављу ауторка је посветила пажњу и етичким питањима новинарства. Ову тему сагледава кроз призму различитих теоријских ставовишта, али и у практичном домену, преносећи интервју одштампан у Политици, који, према ауторкиним речима, на драстичан начин илуструје сукоб

заговорника комерцијалности по сваку цену и теоријских погледа ближих уобичајеном схватању грађанског и општег морала.

Будући да се о стилистици било ког жанра не може говорити без упућивања на његове естетске вредности, један део овог поглавља расветљава читаоцу дилеме везана за естетику комуникације, односно за њену опажајну димензију. С тим у вези, ауторка указује на значај прагматичке стране речи и ефицијентности новинске информације и на крају ове дискусије закључује да је „естетски моменат битна чињеница новинске и медијске стилистике“.

Надозвукујући се на завршни део претходног поглавља, одељак *О месију новинске стилистике у систему наука* започиње ауторкиним објашњењима о оскудној литератури која се бави језиком и стилем публицистике. Ауторка с правом запажа да је ова тематика „најмања брига оних који се баве новинарством и образовањем новинара“, а требало би, према нашем мишљењу, да заузима централно место у овој делатности. У вези са тим, не можемо а да не истакнемо и на овом месту у тексту значај, вредност и улогу коју ова књига има у образовном и публицистичком домену.

Сучељавајући различита мишљења о стилским одликама новинарства и посматрајући ово питање из угла функционалних стилова, Јелена Јовановић заступа став да „дивергенција појава у оквиру језика, нпр. између појединих функционалних стилова, као и унутар појединог функционалног стила између његових варијаната – није толика да онемогућава проучавање њихово у међуодносно“. Такође, осим што сматра да новинарски језик има својих специфичности, ауторка заступа мишљење да је „утврђивање битних заједничких и различитих чињеница једини начин да се на језичку и стилску материју гледа као на јединствен скуп факата, у себи разноврстан, често противречан, али ипак скуп који омогућава посматрање националног (и општег) језика, те националне (и опште) културе као јединства *sui generis*“.

Задирући дубље испод површине проблема и постепено откривајући језичке и стилске особине публицистике, у петом поглављу *Језичке и стилске карактеристике новинских текстова*, ауторка нам представља типове исказних форми у новинском тексту и појашњава у каквој се вези налази структура исказних форми постављена наспрам врста новинских текстова. С тим у вези износи следеће закључке.

Општи закључак о организацији исказних форми се односи на то да је „исказна форма у директној вези са типом текста“ и да су новине „конгломерат разноврстних текстовних облика разноврсних како по садржају и намени, тако исто и по стилској обради“.

Према ауторкиним речима, структура новинског текста се по одређеним специфичностима разликује од поетског и других врста текстова. Као најбитнији састојак композиције новинског текста издваја наслов, терминолошки одређује и описује посебан композициони елемент – капител (глава текста) за поднаслов који је толико опширан да „превазилази оквире наслова и добија обресе сажетка текста“, и уводи нови назив *корпус* за „главнину текста“, коју новинари уобичајено називају „телом“ текста.

Истакли бисмо да су изнесени закључци проистекли након анализе бројних новинских текстова преузетих из водећих листова у нашој земљи.

Са становишта стилистике ауторка посматра језик новинара у поглављу чији је наслов *Процес новинарског писања*. Подсећајући на поставку да се новинска информација разликује од свих других друштвених информација, пре свега по својој свеобухватности, и износи да је завршна фаза процеса новинарског писања само писање, ауторка нам открива „прелиминарне моменте“ о новинарском стилу. Први је фактографичност, потом рутинира-ност, конзистентност и јасноћа.

Такође, доводи у везу „астилистичност новинарског језика и поетски стил“ – премда се на први поглед не чини сасвим једноставним постављање ово двоје у истраживачку раван – и предлаже да „сва она књижевно-теоријска искуства која се примењују у истраживању поетског стила ваља врло прецизно и доследно применити на новинарски текст“, али и истиче да се „стилска истраживања у новинарству не могу зауставити на границама које су обележене применом метода поетске стилистике“.

Након прецизне обраде одабране грађе, ауторка разматра начине стилског активирања новинског текста. Основни, а у неким листовима, како ауторка наглашава, једини „механизам стилског оживљавања текста“ јесте експресивизација, којом је најчешће „погођен“ наслов чланка. Експресивизација се у овим текстовима постиже на неколико начина. Ауторка проналази да је најједноставнији начин употреба експресивних лексичких и фразеолошких средстава, затим употреба контраста и других фигура „овог реда“ које оживљавају опис, али се извесна сентиментална обојеност израза постиже и фамилијаризацијом, овлашном колоквијализацијом и сличним средствима.

Да стилистика *стилских фигура* представља посебну науку, потврђује и опредељеност ауторке ове књиге да посебно место у анализи стилских особина новинарства посвети тропичности и фигуративности новинског језика. Како обимна грађа показује, издвојени су многобројни примери стилских фигура. Заступљеност стилских фигура у новинским текстовима је бројна и „по врстама доста различита“, а према ауторкиним речима најфреквентније стилске фигуре у проученој грађи су метафора, метонимија, антонимија и перифраза, а за њима следе кумулација, градација и литота. С обзиром на то да су основне одлике публицистичког стила: тачност, јасност и прецизност, ауторка закључује да је „овај стил отворен само за оне стилске фигуре које те његове основне карактеристике не ремете“, те се фигуре „које су везане за усложњавање језичког израза, као што су тмеза, односно дијакопа или хендијадис“ ретко појављују. Новинарство се, како то види ауторка, често „ослања о стилска средства својствена колоквијалном стилу“, што поткрепљује претходно изнето мишљење о прожимању карактеристика различитих стилова у новинарству.

Будући да данашња комуникација не може функционисати без разноврсних симболичких система који се појављују паралелно са језичким системом,

седмо поглавље носи наслов *О неким симболичким, језичким и нејезичким елементима у новинским тјекстивима*. Анализирајући употребу „нејезичких функционалних појачивача у новинским текстовима домаће дневне штампе“ ауторка долази до закључка да их различити медији садрже у различитој мери. Најзаступљенији су у тзв. „жутој штампи“, док је у вестима озбиљне садржине, истиче ауторка, употреба боја, подвлачења и сличних визуелних средстава оправдана „када има за циљ усмеравање пажње реципијента на одређени део информације“. Ауторка указује и на то да је фотографија главно средство визуелног кода и да је њена повезаност са насловом показана на великом броју примера, да је употреба цифарских ознака такође бројна и да су остали симболички елементи, без обзира да ли се јављају као просте или сложене јединице, „по правилу комбинација бројки и слова“.

Ако пођемо од чињенице да је језичка култура у нашој заједници на изразито ниском нивоу и да су за такво стање умногоне одговорни и медији, чини нам се више него оправданим што се Јелена Јовановић, у претпоследњем поглављу своје књиге *Устаљени (клиширани) изрази у новинским тјекстивима*, бави овом врстом израза. Посматрано са вредносног становишта, ауторка каже да су устаљени изрази одлика самог новинарског стила, премда са аспекта језичке културе, неговања језика и стилске вредности његове употребе – они нису увек прихватљиви. Тежња ка клишираности у новинским текстовима подједнака је у свим жанровима, али се, примећује ауторка, одређеном врстом ових израза користе аутори текстова политичке садржине, док се у тзв. „жутој штампи“ може наћи прегршт устаљених израза. Општи закључак овог поглавља садржан је у поруци да „уколико се контролише фреквентност стереотипних израза, они могу бити, чак и функционални“.

Да су језичка средства из различитих функционалних стилова умрежена у новинском тексту, показује и девето поглавље под називом *Функционално-стилска поливалентност новинских тјекстива*. Под стилском поливалентношћу ауторка подразумева „особеност новинског текста да не тежи једном функционално-стилском комплексу, нити унификацији израза са тога гледишта посматраног – него посеже за фондовима различитих стилова“. У вези са овим, ауторка се подробно и критички односи према многим појавама које је уочила анализирајући грађу.

Према њеном мишљењу, колоквијални и нестандартни језички елементи преправили су новинске текстове, а све је већа злоупотреба бирократизације и интернационализације језика, те као један од основних проблема у новинским текстовима ауторка истиче „замућивање јасности и прецизности језика“. Јелена Јовановић је показала да се у новинским текстовима лако проналазе „идеолошка обележја језика“ и наглашава да са „нелагодом треба разговарати на идеологизацију и претерану урбанизацију језика“.

Посебну пажњу у овом поглављу ауторка је посветила повезаности научног и административног стила са публицистичким стилем и откривању елемената ових двају стилова у новинским текстовима. Наносе ових стилова у

публицистички стил, и оне упадљиве и мање уочљиве, поткрепила је разноврсним примерима из штампе.

Вођени ауторкиним речима да се „новине данас уређују без много пажње према тексту“, можемо констатовати да је књига *Линџивистика и стилска новинској умећа : језичке и стилске особине новинарства* на јасан, прецизан и сасвим нов начин размотрила централна питања новинарске стилистике. Препоручујемо је студентима, као веома користан приручник, новинарима који ће у овој књизи пронаћи много елемената за унапређивање свог језичког израза, као и за повећање квалитета и ефикасности посла који обављају, али и сваком читаоцу коме је стало до неговања језичке културе.